

Сергій Лиман
(Харків)

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНЦЕПЦІЮ ПОЛЬСЬКО-РУСЬКИХ ВІДНОСИН IX - XII СТОЛІТЬ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЛІННИЧЕНКА (1857-1926)

У статті розглядається концепція польсько-руських відносин IX-XII ст., викладена в магістерській дисертації І.А. Лінниченка (1857-1926). Підкреслюється, що зазначена праця є першою в загальноросійській історіографії серйозною спробою узагальнити цілий комплекс політичних, економічних, культурних, конфесійних відносин, що склалися між Польщею і Руссю. І.А. Лінниченко не тільки заклав основу для наступних досліджень у даному напрямку, але і, значною мірою, сприяв подоланню антипольських тенденцій офіційної російської історіографії, посиленню інтересу до історії Польщі.

Ключові слова: І.А. Лінниченко, історія, історіографія, польсько-руські відносини.

Іван Андрійович Лінниченко (1857-1926) – одна з видатних постатей у вітчизняній історичній науці кінця XIX – початку XX ст. Відомий історик, дослідник польсько-руських відносин, заслужений професор Новоросійського університету в Одесі, голова Одеського Бібліографічного товариства і редактор-видавець його “Известий”, голова Одеського Слов’янського благодійного товариства ім. Св. Кирила і Мефодія, член-кореспондент Краківської, Санкт-Петербурзької, Російської Академії Наук, Академії Наук СРСР – ось далеко неповний перелік позицій у його довгому послужному списку. І.А. Лінниченко багато зробив для країни і як учений, і як суспільний діяч. На жаль, й дотепер його наукова спадщина ще не стала предметом усеосяжного наукового осмислення, співмірного з його досягненнями. Не ставиться подібне завдання й у рамках цієї статті. Виходячи з особливостей наукових інтересів раннього етапу наукової творчості І.А. Лінниченка, у статті розглядатиметься концепція польсько-руських відносин IX-XII ст., сформульована в першій з його друкованих праць – у магістерській дисертації “Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст. (Часть 1. Русь и Польша до конца XII в.)”.

У вітчизняній історіографії стисло розглядалися лише окремі віхи наукової біографії І.А. Лінниченка¹. Що стосується його магістерської дисертації, то в останні роки вона потрапляла в поле зору деяких українських дослідників. У контексті розвитку вітчизняного слов’янознавства її основні положення розглядав С.А. Копилов, автор відомої монографії “Проблеми історії слов’янських народів в історичній думці України (остання третина XVII – початок XX ст.)”². Джерелозначний аспект зазначеної проблеми цікавив дослідника міжнародних відносин у середньовічній Центрально-Східній Європі О.Б. Головка, автора статті “Русь і руські князівства на сторінках польських наративних джерел”³. Зміст магістерської дисертації І.А. Лінниченка розглядався й у публікаціях автора цих рядків, про-

те у контексті розвитку медієвістики та полоністики в Україні⁴. Між тим, викладена в магістерській дисертації І.А. Лінниченка концепція польсько-руських взаємин IX-XII ст. варта того, щоб уперше стати предметом окремого наукового дослідження.

І.А. Лінниченко народився в 1857 р. у Києві в родині відомого філолога, професора Університету Св. Володимира А.І. Лінниченка⁵. Після закінчення зі срібною медаллю Першої Київської гімназії (1875) майбутній історик продовжив навчання на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира. Його університетським учителем став В.Б. Антонович⁶. Повний чотирирічний курс навчання (1875-1879 рр.) І.А. Лінниченко закінчив зі ступенем кандидата⁷. Завдяки своїм успіхам і безсумнівним здібностям до самостійної наукової праці він був залишений на кафедрі російської історії стипендіатом для підготовки до професорського звання (1880-1883). Після захисту в 1884 р. магістерської дисертації “Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст. (Часть 1. Русь и Польша до конца XII в.)”. І.А. Лінниченко одержав посаду приват-доцента кафедри російської історії спочатку в Новоросійському (1884)⁸, а потім у Московському університеті (1888)⁹. У 1894 р. він захистив докторську дисертацію “Черты из истории сословий в Юго-Западной Руси XIV-XV вв.” і повернувся в Одесу. Тут, у Новоросійському університеті, він послідовно одержав посади екстраординарного (1895), ординарного (1898) і заслуженого (1908) професора кафедри російської історії. Вчений залишався в штаті Новоросійського університету до 1920 р. І.А. Лінниченко викладав різні курси – “Російську історію”, “Російську історіографію”, “Історію Польщі і Литовсько-Руської держави”, “Вступ до історії слов'ян” тощо. Як відомий фахівець він неодноразово брав участь у роботі різних міжнародних наукових форумів: у 1903 р. – у Римі на міжнародному конгресі історичних наук, у 1905 р. – у Катеринославі на 13-ому археологічному з'їзді, у 1908 р. – у Чернігові на 14-ому археологічному з'їзді й у Берліні на міжнародному конгресі історичних наук. У роки Громадянської війни І.А. Лінниченко був тимчасово звільнений з університету органами Радянської влади і після вступу в Одесу Збройних сил Півдня Росії підтримував білий рух. Незважаючи на це, він зумів уникнути червоного терору. Після закінчення Громадянської війни до самої смерті в 1926 р. І.А. Лінниченко викладав у навчальних закладах Сімферополя¹⁰.

І.А. Лінниченко увійшов у вітчизняну історичну науку саме тоді, коли в ній переважали полонофобські ідеї. Головною тенденцією полоністики в Україні другої половини XIX ст. слід вважати пошук доказів нежиттєздатності Польської держави, виправдання втрати нею незалежності внаслідок, головним чином, внутрішніх протиріч. Серед цих згубних внутрішніх протиріч на перше місце традиційно ставили релігійно-національний і соціальний гніт східнослов'янського населення Польщі, породжений результатами польсько-литовських уній; зростання політичної і соціально-економічної могутності шляхти і магнатів; пов'язаний з цим занепад королівської влади і всієї державної системи. Серед зовнішніх причин ослаблення Польщі домінували: помилковість її геополітичної, конфесійної, культурної орієнтації на Захід; згубність проникнення

в країну німецьких правових інститутів, католицької Церкви, латинської освіти; агресивність східного вектору її зовнішньої політики і запекла боротьба з Російською державою. До середини 1880-х рр., поряд з окремими зверненнями до середньовічної історії Польщі П.П. Гулака-Артемовського, М.О. Максимовича, М.Д. Іванишева, О.П. Зерніна, М.Д. Дашкевича, були створені великі монографічні дослідження з даної теми. Серед них – праці М.П. Смірнова (причини, хід і наслідки укладення міждержавної Кревської унії), М.Ф. Владимирського-Буданова (поширення в Польщі німецького права та його вплив на ослаблення королівської влади, занепад фінансової системи, зростання могутності шляхти), М.М. Любовича (економічні й соціально-політичні причини Реформації в Польщі як результат боротьби шляхти та духовенства)¹¹.

Перевага у вітчизняній історіографії сюжетів, що розкривали кризові етапи польської історії, цілком очевидна. Серед цих досліджень окремо вирізняється магістерська дисертація І.А. Лінниченка “Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст.” (1884). Доведена в першій частині до кінця XII ст., вона і хронологічно, і за змістом, не зовсім вписувалася в традиційну проблематику вітчизняної полоністики. Новаторство І.А. Лінниченка бачиться тим більш переконливим, що його попередники в даному напрямку або обмежувалися з’ясуванням деяких конкретних питань періоду, або зосереджувалися на вивченні його окремих джерел¹². І.А. Лінниченко вперше у вітчизняній історіографії окреслив найширше коло проблем польсько-руських зв’язків IX-XII ст.: шлюбні союзи, політичні, економічні, культурні, конфесійні відносини.

Безсумнівною заслугою вченого є те, що він здійснив найдокладніший аналіз джерел, чому цілком присвятив окремий розділ дисертації. І.А. Лінниченко здійснив розбір творів і хронік Тітмара Мерзебурзького, Галла Аноніма, Вінценція Кадлубка, Яна Длугоша, Угорсько-Польської хроніки, Київського літопису, зводу Сильвестра тощо¹³. Вперше у вітчизняній історіографії І.А. Лінниченко розглянув польсько-латинські аннали. Водночас учений підняв дуже важливу проблему достовірності самих польських джерел.

Відзначимо, що на це традиційно зверталася увага в історичній науці¹⁴. Про тенденційність Хроніки Галла Аноніма, який прагнув “принизити й образити” значення руських князів, “звеличити і вихвалити королів польських” писав незадовго до І.А. Лінниченка у своєму творі київський студент Врублевський¹⁵. Студент Ярмахович у своєму творі про “Хроніку” Кадлубка вказував: “Кадлубек зовсім не подбав про хронологію: він жодного разу не вказує рік, коли трапилася та чи інша подія”, а “усі розповіді про події, що відбулися до Болеслава III Кривоустого, переповнені легендами і усілякого роду прикрасами і представляють матеріал нікуди не придатний”¹⁶. В основному в цьому ж дусі висловлювався й І.А. Лінниченко. Він звернув увагу на вигадки, продиктовані національним марнославством авторів, і на значне перекручування найдавніших польських хронік під час переписування в XIII-XIV ст.¹⁷. На тенденційність цих джерел вказували і деякі польські дослідники¹⁸, у той час як підкрес-

лена І.А. Лінниченком достовірність і об'єктивність руських літописів не піддавалися сумніву у вітчизняній історіографії¹⁹.

Проте І.А. Лінниченко все-таки обмежив коло залучених джерел. Наприклад, з усіх німецьких писемних пам'яток він використовував у своїй роботі лише хроніку Тітмара Мерзебурзького. Між тим в історіографії неодноразово підкреслювалося особливе значення німецьких джерел (Хільдесгеймських анналів, твору Віпо "Життя імператора Конрада II"), хроніки Ортліба Цвифальтенського для дослідження польсько-руських відносин X-XII вв.²⁰. На достовірність і неупередженість Тітмара "у записуванні фактів" указував, незалежно від І.А. Лінниченка, його сучасник і колега по Університету Св. Володимира студент П.В. Голубовський. У зв'язку з цим він вважав хроніку Тітмара "одним з найважливіших посібників при вирішенні деяких непорозумінь і при роз'ясненні неточностей наших літописних документів"²¹. Як бачимо, П.В. Голубовський не підтримував оптимізму І.А. Лінниченка щодо високого ступеню об'єктивності про відносини Польщі і Русі в руських літописах.

Спрямованість і специфіка документального матеріалу багато в чому визначила те, що найдокладніше І.А. Лінниченко описав політичні відносини Русі і Польщі. Аналізу саме цих відносин було присвячено відразу два розділи, в одному з яких розглядалися тільки шлюбні союзи. Необхідність виділити цю проблему в окремий розділ І.А. Лінниченко цілком справедливо пояснював тією величезною роллю, яку відігравали шлюбні союзи між правителями у середньовічній Європі²². Разом з тим, авторові вдалося встановити й особливості таких шлюбів між польським і руським князівськими домами. На його думку, існуючий на Русі звичай при видачі заміж за іноземного принца руської княжни одержувати в придане лише рухоме майно обумовив той факт, що ця юридична невідчужуваність руських земель істотно знижувала політичне значення князівських русько-польських шлюбів²³. Ініціатива шлюбних союзів, як стверджував автор, йшла частіше з Польщі на Русь, аніж навпаки²⁴. Цей найважливіший висновок відповідає даним джерел. Наприклад, Галл Анонім повідомляє, що Болеслав Хоробрий почав війну з Руссю через відмову князя Ярослава видати за Болеслава свою сестру²⁵. Проте замість доказів статистичного характеру, які підтвердили б його висновки, І.А. Лінниченко обмежився в цілому справедливою вказівкою на те, що польські князі більше потребували чужої допомоги у внутрішніх розбратях і зовнішніх акціях, у той час як князівський дім на Русі "розрісся незрівнянно ширше, ніж польський". "Тут, – вказував учений, – завжди було легко знайти союзника, як серед руських, так і серед кочовиків"²⁶. Окрім князівських шлюбів І.А. Лінниченко зупинився і на шлюбах представників польського і руського населення, проте центральне місце у нього займають усе-таки шлюби князівських родів. Цей фактор, на його думку, стримував ворожість двох держав²⁷.

Аналогічний підхід до значення шлюбних союзів був взагалі властивий дореволюційній вітчизняній історіографії. На велику роль шлюбів руського князівського дому з іноземними володарськими домами у X-XIII ст. вказував, зокрема, сучасник І.А. Лінниченка,

професор Київської духовної академії І.Г. Малишевський²⁸. Значення русько-польських князівських шлюбів не заперечували згодом В.Д. Королюк²⁹ і В.Т. Пашуто³⁰. На них, як на важливий фактор русько-польських відносин, вказується й в сучасній українській³¹ і польській історіографії³². Проте їхньому вивченню не приділялося (і не приділяється в даний час) належної уваги. У зв'язку з цим другий розділ монографії І.А. Лінниченка і донині залишається найповнішим висвітленням зазначеної проблеми.

Безсумнівно, І.А. Лінниченко стояв біля витоків наукової розробки і власне історії політичних відносин між Руссю і Польщею IX–XII ст. Однак у фундаментальних працях, що з'явилися в останні десятиліття, автори яких, так чи інакше, торкалися русько-польських політичних взаємин у середні віки, його прізвище згадується вкрай зрідка й лише в контексті вивчення деяких окремих проблем³³. Думки ж деяких дослідників останніх десятиліть дають не в усьому об'єктивну картину вивченості в дореволюційній історіографії тих чи інших питань цієї проблеми. Так, В.Д. Королюк стверджував, що її представники, у числі яких він називав й І.А. Лінниченка, прагнули показати споконвічність русько-польської ворожнечі, яка стала основним змістом багатовікових відносин двох сусідніх народів³⁴. Насправді ж І.А. Лінниченка можна повністю звільнити від подібного докору, оскільки він у своєму дослідженні взагалі не висловлював такої думки. Навпаки, у повній відповідності з даними джерел³⁵, І.А. Лінниченко виділяв цілі періоди як взаємних зближень, так і взаємних конфліктів руських і польських князів. При цьому його концепцію про те, що лише з кінця XII ст., внаслідок послаблення Південної Русі (Галицько-Волинського князівства), починається її тривала вперта боротьба проти агресивних домагань Польщі³⁶, не піддав сумніву поки що жоден сучасний дослідник.

Вкажемо в зв'язку з цим і на очевидно помилкове висловлювання М.Б. Свердлова, який стверджував, що для дореволюційної російської історіографії було характерно “зводити історію польсько-руських взаємин до історії воєн або до історії династичних союзів”³⁷. Між тим, іншим формам стосунків між двома державами – економічним, культурним і релігійним – І.А. Лінниченко присвятив цілий розділ. Його невеликий обсяг автор пояснював труднощами джерельного характеру³⁸. На ці ж труднощі звертала увага й у вітчизняній історіографії останніх десятиліть, в якій зазначені проблеми досліджені недостатньо³⁹. Але саме цей розділ монографії несе на собі відбиток деякої тенденційності, оскільки у всіх висновках відчутна первісна заданість її сюжету: довести навіть при відсутності серйозних джерел, що Русь не тільки не підпадала під культурний вплив Польщі, як країна більш культурна, але й сама впливала на Польщу в торгівлі, промисловості, архітектурі, живописі й карбуванні монети, будучи посередницею між нею і Візантією⁴⁰. Цю ж думку І.А. Лінниченко дослівно висловив й в одній зі своїх наукових доповідей⁴¹. Відзначимо, що подібний односторонній підхід зустрічався згодом і в радянській історіографії⁴².

Деяких висновків у силу зазначених вище джерелознавчих труднощів І.А. Лінниченко дійшов переважно логічним шляхом. Так,

наприклад, він вважав Польщу лише транзитним пунктом у руській торгівлі із Західною Європою. Культурну перевагу Русі вчений пояснював більш раннім прийняттям нею християнства, що не відповідає дійсності, та її зв'язками з найбільш культурною із держав того часу – Візантією⁴³. Хоча ці висновки І.А. Лінниченка і не можуть вважатися цілком доведеними автором, правильність деяких з них підтверджена вже у наш час археологічними знахідками (польські шоломи XII ст., зроблені на зразок руських, польська кераміка з руським орнаментом, монети із зображенням польського князя Болеслава і надписом кирилицею тощо)⁴⁴.

Таким чином, монографія І.А. Лінниченка “Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст. (Русь и Польша до конца XII в.)” стала істотним досягненням вітчизняної науки. Вона базувалася на критичному вивченні цілого комплексу, головним чином, польських і руських джерел, огляду яких був присвячений її окремий розділ. Монографія І.А. Лінниченка стала першою в загальноросійській історіографії серйозною спробою узагальнити цілий комплекс відносин, що склалися в IX-XII ст. між Польщею і Руссю. У цьому комплексі основну увагу І.А. Лінниченко приділяв вивченню політичних взаємин Польщі і Русі, зокрема шлюбних союзів, насамперед, князівських родів, як важливого фактора, що стримував ворожість двох держав. І.А. Лінниченко не тільки не прагнув показати споконвічність польсько-руської ворожнечі, але і виділяв цілі періоди як взаємних зближень, так і взаємних конфліктів Польщі і Русі. Важливо підкреслити, що поряд із політичними, І.А. Лінниченко показав також економічні, культурні й конфесійні взаємини двох країн. Незважаючи на деякі помилкові положення, розглянута в статті монографія стала важливою віхою в історії вітчизняної полоністики. І.А. Лінниченко не тільки заклав базу для наступних досліджень у даному напрямку, але і, значною мірою, сприяв подоланню антипольських тенденцій в офіційній загальноросійській історіографії, посиленню інтересу до історії Польщі.

Подальше дослідження автор убаचाє в поглибленому вивченні викладацької діяльності наукового оточення І.А. Лінниченка в кінці XIX – на початку XX ст.

Примітки:

1. Тридцатилетие деятельности И.А. Линниченко // Одесские новости. – 1911. – 12 октября. – С. 4; Чухрай П.Г. Линниченко Иван Андреевич / П.Г. Чухрай // Славяноведение в дореволюционной России. Библиографический словарь. – М., 1979. – С. 220-221.
2. Копилов С.А. Проблемы истории слов'янских народов в историчній думці України (остання третина XVII – початок XX ст.) / С.А. Копилов. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 263-265.
3. Головки О.Б. Русь і руські князівства на сторінках польських наративних джерел / О.Б. Головки // Tertta Cossacorum : Студії з давньої і нової історії України : науковий збірник на пошану доктора історичних наук, професора Валерія Степанкова. – К., 2007. – С. 358.
4. Лиман С.І. Медієвістика в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. (1880-1917 pp.) : дис... канд. іст. наук / С.І. Лиман. – Х., 1993. – С. 89-94;

- Лиман С.І. Висвітлення середньовічної історії Польщі у працях славістів України кінця ХІХ – початку ХХ ст. / С.І. Лиман // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Сер. Історія. – Ужгород, 2002. – Вип. 6. – С. 66-67; Лиман С.І. Идеи в латах: Запад или Восток? Средневековье в оценках медиевистов Украины (1804 – первая половина 1880-х гг.) / С.И. Лиман. – Х., 2009. – С. 355-358.
5. Чухрай П.Г. Линниченко Иван Андреевич... – С. 220.
 6. Копилов С.А. Проблемы истории слов'янських народів в історичній думці України... – С. 263.
 7. Академические списки императорского университета Св. Владимира (1834-1884). – К., 1884. – С. 126.
 8. Державний архів Одеської області. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 118. – Арк. 1.
 9. Лаптева Л.П. Славяноведение в Московском университете в ХІХ – начале ХХ вв. / Л.П. Лаптева. – М., 1997. – С. 176.
 10. Лиман С.И. Идеи в латах: Запад или Восток?... – С. 571.
 11. Там само. – С. 337, 338, 358, 359.
 12. Врублевский. Сведения о Руси, встречающиеся в хронике польского летописца Мартина Галла / Врублевский // Университетские известия. – 1878. – №9. – С. 41-58; Голубовский. Хроника Дитмара, как источник для русской истории / Голубовский // Университетские известия. – 1878. – №9. – С. 27-40; Ярмохович. Magistri Vincentii (Kadlubkonis) Episcopi Cracoviensis, Chronica Polonorum, как источник для русской истории / Ярмохович // Университетские известия. – 1878. – №12. – С. 59-76.
 13. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских / Галл Аноним ; [предисл., пер. и примеч. Л.М. Поповой]. – М., 1961. – 171 с.; Długosz J. Dzieje Polskie / J. Długosz ; [przekł. – К. : Mecherzynskiego]. – Kraków, 1867-1869. – Т. 1. – 1867. – XI, 519 s.; Т. 2. – 1868. – 530, XXIII s.; Т. 4. – 1869. – XXIII, 678 s.; V. Kadlubek Chronica polonorum / V. Kadlubek ; [ed. A. Przewdziecki]. – Cracoviae, 1862. – XXIII, 237, 255 s. Thietmar von Mersebur. Die Chronik / Thietmar von Mersebur ; [übers. I.C. M. Laurent]. – Berlin, 1848. – S. 347.
 14. Головка О.Б. Русь і руські князівства на сторінках польських нарративних джерел... – С. 359.
 15. Врублевский. Сведения о Руси, встречающиеся в хронике польского летописца Мартина Галла... – С. 42.
 16. Ярмохович. Magistri Vincentii (Kadlubkonis) Episcopi Cracoviensis, Chronica Polonorum, как источник для русской истории... – С. 61, 75.
 17. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины ХІV ст. / И.А. Линниченко. – К., 1884. – Ч.1. Русь и Польша до конца ХІІ в. – С. 14, 17-18.
 18. Bielowski O. Wstep krytyczny do dziejow Polski / O. Bielowski. – Lwów, 1850. – 542 s.
 19. Бестужев-Рюмин К. О составе русских летописей до конца ХІV в. / К. Бестужев-Рюмин. – СПб., 1868. – 535 с.
 20. Свердлов М.Б. Известия немецких источников о русско-польских отношениях конца Х – начала ХІІ вв. / М.Б. Свердлов // Исследования по истории славянских и балканских народов. – М., 1972. – С. 145; Головка О.Б. Внутрішньополітична боротьба в Польщі та її вплив на міжнародні відносини у другій половині 20-х – першій половині 30-х років ХІ ст. / О.Б. Головка // Проблеми слов'язнознавства. Історія зарубіжних слов'янських народів. – Львів, 1988. – Вип. 38. – С.69-76.
 21. Голубовский. Хроника Дитмара, как источник для русской истории... – С. 39.
 22. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины ХІV ст... – С. 36.

23. Там само. – С. 37-38.
24. Саме цей висновок став основою його окремої наукової доповіді. Линниченко И.А. О браках русского княжеского дома с польским / И.А. Линниченко // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – 1888. – Кн. 2. 1878-1887. – С. 180-181.
25. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских... – С. 35.
26. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст... – С. 40.
27. Там само. – С. 39.
28. Малышевский И.И. О брачных союзах древне-русских княжеских фамилий с иностранными владетельными домами в Киевский период нашей истории (X-XIII вв.) / И.И. Малышевский // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – 1888. – Кн. 2. 1878-1887. – С. 142.
29. Королюк В.Д. Западные славяне и Киевская Русь / В.Д. Королюк. – М., 1964. – С. 231, 329.
30. Пашуто В.Т. Внешняя политика Древней Руси / В.Т. Пашуто. – М., 1968. – С. 48.
31. Зашкільняк А. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / А. Зашкільняк. – Львів, 2002. – С. 27.
32. Ключовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття / Є. Ключовський ; [пер. Н. Яковенко]. – Люблін, 2005. – С. 34.
33. Головка А.Б. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII в. / А.Б. Головка. – К., 1988. – С. 23, 68; Королюк В.Д. Западные славяне и Киевская Русь... – С. 7.
34. Королюк В.Д. Западные славяне и Киевская Русь... – С. 75.
35. див. : Długosz J. Dzieje Polskie / J. Długosz ; [przekł. K. Mecherzynskiego]. – Kraków, 1867. – Т. 1. – 1867. – S. 150, 169-173.
36. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст... – С. 170.
37. Свердлов М.Б. Известия немецких источников о русско-польских отношениях конца X – начала XII вв... – С. 144.
38. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст... – С. 175.
39. Потин В.М. Древняя Русь и европейские государства в X-XIII вв. / В.М. Потин. – Л., 1968. – С. 172; Рогов А.И. Культурные связи восточных и западных славян в раннефеодальный период / А.И. Рогов // Исследования по истории славянских и балканских народов. – М., 1972. – С. 165.
40. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст... – С. 191, 200, 212.
41. Линниченко И.А. Об экономических и культурных отношениях Руси и Польши до половины XIV в. / И.А. Линниченко // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – 1888. – Кн. 2. 1878-1887. – С. 214.
42. Бабляк М.М. Економічні і культурно-релігійні зв'язки Русі і Польщі в X-XII ст. / М.М. Бабляк // Наукові записки Вінницького педагогічного інституту. – 1948. – Вип. 1. – С. 3-35; Шекера І.М. Міжнародні зв'язки Київської Русі. З історії зовнішньої політики Русі в період утворення і зміцнення Древноруської держави в VII-X ст. / І.М. Шекера. – К., 1963. – 199 с.
43. Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст... – С. 193-194, 214.
44. Рогов А.И. Культурные связи восточных и западных славян в раннефеодальный период... – С. 165, 174.

В статье рассматривается концепция польско-русских отношений IX-XII ст., изложенная в магистерской диссертации И.А. Линниченко (1857-1926). Подчеркивается, что указанная работа стала первой в общероссийской историографии серьёзной попыткой обобщить целый комплекс политических, экономических, культурных, конфессиональных отношений, которые сложились между Польшей и Русью. И.А. Линниченко не только заложил основу для последующих исследований в данном направлении, но и, отчасти, способствовал преодолению антипольских тенденций в официальной русской историографии, усилению интереса к истории Польши.

Ключевые слова: И.А. Линниченко, история, историография, польско-русские отношения.

Отримано: 11.09.2012

УДК 94(437)“1948-1953”:930.25

Оксана Свеженцева
(Ужгород)

ДОКУМЕНТИ З ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ 1948-1953 рр.: ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ТА АНАЛІЗУ НОВИХ АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ

У статті автор аналізує основні аспекти документальної новизни у дослідженні суспільно-політичних перетворень у Чехословаччині у 1948-1953 роках, зокрема процес утвердження тоталітарного режиму. Показана роль масового розсекречення документів, відкриття нових фондів та архівів, формування їх потужної загальнодоступної електронної бази для комплексного аналізу проблеми.

Ключові слова: архівні матеріали, Національний архів ЧР, Архів ЦК КПЧ, Архів Інституту історії КПЧ, Бюро документації та розслідування злочинів комунізму, опубліковані документи.

XX століття відійшло в минуле і сучасна історична наука “левоу частку” своїх досліджень присвячує саме йому. Справедливим буде зазначити, що у суспільній свідомості XX століття нерідко асоціюється з колосальним і водночас жорстоким, довготривалим соціальним експериментом “побудови соціалізму”. Його різноваріаційне проникнення в Європу припадає на період другої половини 1940-х – початку 1950-х років, коли у країнах Східної Європи “другого подиху” було надано радянському режиму, сформованому у СРСР в 1920-1930-х роках. У зв’язку з цим виникає низка запитань. У чий інтересах було утвердження сталінського соціалізму в Європі? Як протікав цей процес? Яку роль відігравали зовнішній та внутрішній фактори таких трансформацій у країнах регіону? У чому проявляються особливості європейського комуністичного тоталітаризму? Якими методами та ідеями керувалися його поширювачі? Які наслідки даного соціального експерименту? Щоб знайти відповіді на ці запитання, логічно буде сконцентрувати увагу на одній з країн регіону та виявити і проаналізувати спільні та відмінні риси тоталітаризму у країнах Східної Європи.